

Havndal fortidsminder

Jungsteinzeit

Dolmen

Dolmen

1: Gravhøj i østskellet ved Vester Heden.

Fortidsminder, Havndal Vesterhede

Lige syd for Havndal ligger tre fredede fortidsminder på den gamle Vester Hede. To gravhøj og tomten fra en langdysse viser sammen med mange nu sløjfede fortidsminder, at området var ganske tæt bosat i både sten- og bronzealderen. Ingen af de bevarede fortidsminder er undersøgt arkæologisk og der kendes heller ikke til fund fra gravene.

Fra parkeringspladsen for enden af Laursensvej leder en ca. 1 km lang sti langs markskellet rundt til fortidsminderne. I sydsiden af en lille bevoksning langs det vestlige markskel ligger først en stor gravhøj, som formodes at være opført i den ældre bronzealder (1.700 - 1.000 f. K.).

Selvom gravhøjen stadig er ganske stor, har den oprindeligt været større. Højens top af afgravet og fremstår med et nedhulet topkrater og på siderne af højen ses flere flade afgravninger og afslidninger fra nyere tids agerbrug og afgræsning med kvæg. Beskadigelserne til trods må højen dog stadig formodes at rumme væsentlige gravanlæg. Dette gælder både de såkaldte "primærgrave" - jordfæstegrave i bulkister (udhulede egekister) som højen rejstes over - og de senere tilføjede "sekundærgrave" i form af stensatte brandgrave og gravurner. De store gravhøje fra ældre bronzealder har derved som regel haft en lang brugstid, hvorunder højen meget vel kan være udvidet flere gange. Se mere herom under for eksempel Egehøj. Gravhøjen er nu frahegnet i forhold til den omgivende mark og fremstår med en stabilt græs- og

urtebevoksning og højen plejes regelmæssigt af Randers Kommune.

Midt på stien langs østsiden af marken ligger en tilsvarende, men mindre gravhøj, som også kan formodes at være opført i bronzealderen. Vi har også kendskab til tre sløjfede gravhøje, som har ligget på marken lige syd og nord for denne høj og på marken lige vest for den store høj i vestskellet.

Lige syd for den store bronzealderhøj ligger en ligeledes frahegnet tomt efter en ældre langdysse fra bondestenalderen omkring 3.400 f. Kr. Området har således været benyttet til begravelser i henved 2.500 år. Langdyssen vidner om en nærmest kontinuerlig brug af lokalområdet, siden de første bønder under bondestenalderens Tragtbægerkultur for første gang påbegyndte opdyrkningen. I stenalderen var området skovklædt og de første marker blev anlagt ved svedjebrug gennem fældning og afbrænding af skoven. Sidenhen skabte bronzealderens afgræsning med husdyr et mere lysåbent overdrevs- landskab, som sikkert dannede grundlag for heden, der frem til forrige århundrede stadig dækkede området - og har givet det sit navn "Vester Heden".

Den oprindeligt helt højdækkede og rektangulære langdysse er afgravet, så højen er nu næsten helt forsvundet. I den nordre del af ses 4 bæresten fra et gravkammer og udenfor kammeret ses flere randsten, som oprindeligt stod langs højens sider. Af randstenene omkring højen udmærker 3 store "stævnsten" i højens nordende sig særligt.

Det må formodes at langdyssen, modsat runddysser med enkelte gravkamre, har haft flere nu helt forsvundne gravkamre end det i nordenden. Højen omsluttede oprindeligt helt gravkamrene i langdyssen og en nordvest-ventt åbning mellem de fire bæresten vidner om den stenbyggede kammergang, som tidligere førte fra højfoden gennem højen til gravkammeret. Gravkammerets dæksten mangler ligesom de flade stenfliser mellem dækstenene - den såkaldt "tørmur". I stenalderen var gravkammeret således helt tæt og forseglet fra den omgivende høj.

Tragtbægerkulturen rejste i løbet af 500 år omkring 25.000 storstensgrave af forskelligt udseende og funktion over det ganske land. Kun få af de omkring 2.500 nu fredede storstensgrave er bevaret intakte i de heldækkende gravhøje. Store sten har altid været et eftertragtet byggemateriale til både huse, veje og jernbaner. Det var først med Naturfredningsloven i 1937 at vores nu ca. 32.000 kendte fortidsminder beskyttet. Især bondestenalderens storstensgrave blev forinden offer for stenhugst og ødelæggelse. Tusinder af tonstunge sten fra gravene endte inden lovens beskyttelse som skærver for jernbaner og veje eller som kvadersten i vore kirker. Så sent som i 1930'erne var der tilmed offentlige beskæftigelsesarbejder med at slå sten fra oldtidsminder til skærver - så loven kom i sidste sekund og bevirkede, at vi stadig kan opleve fortidens fantastiske monumenter, som en del af vores fælles fortid.

[Klik her for omtale af Havndal fortidsminder på Randers Kommunes hjemmeside.](#)

[- eller se PDF-artikel om Havndal fortidsminder - Klik her.](#)

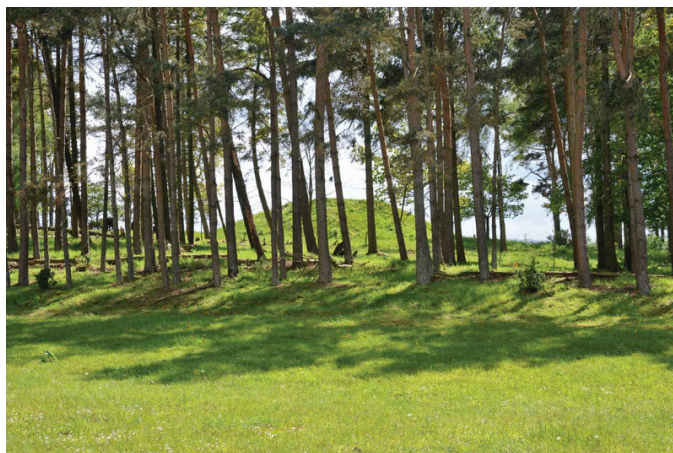
2: Randsten ved højfod af den østlige høj.

3: Den store bronzealdergravhøj set fra sydvest.

4: Den vestlige gravhøj er stadig velbevaret.

5: Gravhøjen i vestskellet omgives nu af en lille bevoksning. Her set fra nord.

Zugang

- Fra vejen gennem Havndal drejes der midt i byen sydover ad Vellinggårdsvej mod Dalbyover.
- Følg vejen til den sydlige udkant af Havndal og drej til højre ad Lausensvej, hvor der parkeres for enden af vejen.
- En afmærket sti fører fra P.pladsen langs markskellet rundt om marken mod vest.

Faciliteter

- Informationstavle ved bronzealdergravhøjen midt i vestskellet af marken.
- Afstand til fortidsminde: ca. 500 meter.

Særlige forhold

- Kun adgang til fods. Hunde skal føres i snor.
- Vis hensyn til markafgrøder og evt. græssende dyr på marken.

Verwandte Literatur

Danmarkshistorien bind 1-2, Stenalderen – (Sesam, 1981-84)

Fund af egekister fra bronzealderen i Danmark – Vilhelm Boye (Wormianum, 1986)

Danmarks Oldtid. Bronzealderen – Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)

Danmarks Oldtid, Stenalderen – Johannes Brøndsted (Gyldendal, 1. udgave 1938-40)

Praktische Informationen

ADRESSE	EIGENTUMSVERHÄLTNISSE
8970 Randers, Mitteljütland	In Privatbesitz
GPS	UTM
56.648381, 10.186638	E572894 N6278840